

Міністерство освіти і науки України

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АВТОМОБІЛЬНО-
ДОРОЖНІЙ УНІВЕРСИТЕТ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять
та самостійної роботи студентів
з дисципліни
«Економічна географія»
для напрямку підготовки
6.030503 – «Міжнародна економіка»

методичною

Затверджено

радою університету
протокол № від

Харків ХНАДУ 2014

Укладачі: Н.М. Пономарьова
А.М. Пономарьов

Кафедра міжнародної економіки

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Навчальним планом дисципліни «Економічна географія» передбачено проведення лекцій та практичних занять.

На практичних заняттях розглядається 9 тем, які доповнюють зміст лекційного курсу та дозволяють розвинути практичні навички застосування економічного обґрунтування розвитку сучасного стану геополітичного розташування та взаємодії природних і виробничих ресурсів різних країн світу у процесі інтернаціоналізації та глобалізації.

Під час підготовки до практичних занять студенти повинні самостійно вивчити рекомендовану літературу та підготувати відповіді на контрольні питання. На аудиторних заняттях перевіряється рівень засвоєння студентами матеріалу, детально з поясненнями розглядається методика виконання завдання з поточної теми та здійснюються чисельні розрахунки. Завдання виконуються індивідуально за варіантами – за списком груп або за номером залікової книжки. Найбільш важливим елементом постійного контролю знань є захист практичних робіт

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №1

ХАРАКТЕРИСТИКА КАТЕГОРІЙ ЕКОНОМІЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ. ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДІВ АНАЛІЗУ ЕКОНОМІЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ

Мета роботи: навчитися оцінювати політико-географічне положення (ПГП) країни, виявляти позитивні й негативні риси, відзначати зміну ПГП у часі.

Завдання.

Орієнтуючись на типовий план оцінки ПГП країни скласти характеристику політико-географічного положення країни (за завданням). В таблиці 1.1 запропоновані країни світу для порівняння

Таблиця 1.1 – Вибір країн світу для порівняння

Передостання цифра варіанту	Країна 1	Країна 2
0	Україна	Росія
1	Канада	США
2	Франція	Німеччина
3	Китай	Індія
4	Польща	Угорщина
5	Болгарія	Чорногорія
6	Норвегія	Швеція
7	Італія	Фінляндія
8	Бразилія	Велика Британія
9	Чилі	Аргентина

У висновках по роботі відобразити, ПГП якої країни найбільш вигідніше з точки зору політико-економічного стратегічного розвитку.

Результати роботи оформити у вигляді таблиці (табл. 1.2):

Таблиця 1.2 – Приклад оформлення порівняльної характеристики ПГП країн

План характеристики	Країна 1	Країна 2
Політична й економічна оцінка державних кордонів: а) положення країни стосовно інших країн;		
б) рівень економічного розвитку сусідніх країн; в) приналежність країни до політичних і економічних міждержавних угруповань; г) приналежність сусідніх країн до політичних і економічних міждержавних угруповань; д) стратегічна оцінка державного кордону;		
Відношення країни до світових і міжрегіональних транспортних шляхів, ринкам сировини й збуту продукції: а) можливість використання морського, річкового й автомобільного транспорту; б) торговельні відносини із сусідніми країнами й світовим співтовариством; в) забезпеченість країни сировиною й продукцією для торгівлі.		
Відношення до «гарячих» точок планети: а) пряме або непряме відношення країни до регіональних конфліктів; б) відношення уряду країни до міжнародної розрядки, роззброюванню.		
Загальна оцінка політичного положення країни.		

Контрольні питання:

1. Як визначається фізико-географічне й економіко-географічне положення країни?
2. Які існують основні категорії географічного положення?
3. Які територіальні організації існують?
4. Привидіть приклад наукового закону
5. Що таке закон суспільного виробництва?

Література: [4, 7, 8, 9]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №2

ХАРАКТЕРИСТИКА ПОЛІТИЧНОЇ КАРТИ СВІТУ

Мета роботи: сформувати вміння виявляти регіони, які піддалися найбільшим змінам на політичній карті світу за порівняно тривалий проміжок часу. Навчитися працювати з довідниками, робити висновки з порівнюваних даних про кількісні і якісні зміни.

Завдання:

1. Вивчити таблиці 2.1 [1], 2.2 [2], 2.3 [3], 2.4 [4] колоніальні володіння, які характеризують, різний час (1900 і 1965 р.). Проаналізувати зміни, що відбулися за розглянутий період, відобразити все у висновках. Побудувати діаграми, що відображають ці зміни.

2. Нанести на контурну карту (додаток А) колоніальні володіння й підопічні території на 1965 рік по пропонованому нижче списку № 1. У списку занесені дані з колоніальними володіннями 90-х років. Опишіть найбільш важливі кількісні і якісні зміни, які відбулися на політичній карті світу за останнє десятиріччя.

Таблиця 2. 1 - Колоніальні володіння в 1900 році

Назва континентів	Площа світу, континентів, млн. кв. км	Площа колоніальних володінь, млн. кв. км.	Відсоток до площі світу, континентів, %	Населення світу, континентів, млн. чол.	Населення колоніальних володінь, млн. чол.	Відсоток до населення світу, континентів, %
Світ у цілому	132,8	72,9	54,9	1503,4	529,6	35,2
Азія	44,2	25,0	56,6	819,6	390,6	47,6
Африка	29,8	27,0	90,4	140,7	123,3	87,6
Америка	38,6	10,5	27,2	144,2	9,1	6,2
Полінезія	1,3	1,2	98,9	2,5	2,45	98,0

Таблиця 2.2 - Співвідношення площі й населення метрополій і колоній в 1900 році

Держави	Метрополії		Колонії		Відношення колоніальних володінь до метрополії	
	Площа, млн. кв. км.	Населення млн. чол.	Площа, млн. кв. км.	Населення, млн. чол.	По площі	По населенню
Великобританія	0,3	41,6	32,7	367,6	в 109 разів	в 8,8 разів
Німеччина	0,5	56,4	2,6	12,0	в 5,2 рази	21 %
Данія	0,04	2,4	0,2	0,1	в 5 разів	4,2 %
Іспанія	0,5	18,2	0,2	0,7	40 %	3,8 %
Італія	0,3	32,5	0,5	0,7	в 1,7 рази	2,2 %
Нідерланди	0,03	5,1	2,0	37,9	в 67 разів	в 7,4 рази
Португалія	0,1	5,0	2,1	7,7	в 21 разів	в 1,5 рази
США	7,8	76,0	1,9	8,8	24,4%	11,6 %
Франція	0,5	39,0	11,0	50,1	в 21 разів	в 1,3 рази
Бельгія	0,03	6,7	2,4 ¹	19,0 ¹	в 80 разів	в 2,8 рази

Таблиця 2. 3 - Колоніальні володіння в 1965 році

Назва континентів	Площа світу, континентів, млн. кв. км	Площа колоніальних володінь, млн. кв. км.	Відсоток до площі світу, континентів, %	Населення світу, континентів, млн. чол.	Населення колоніальних володінь, млн. чол.	Відсоток до населення світу, континентів, %
Світ у цілому	135,8	6,1	4,6	3203,0	37,8	1,2
Азія	27,6	0,8	2,9	1746,4	8,1	0,5
Африка	30,2	4,2	13,9	306,0	21,1	6,9
Америка	42,0	0,5	1,1	457,8	5,4	1,2
Полінезія	0,9	0,6	66,7	6,1	3,2	52,5

Таблиця 2.4 - Співвідношення площі й населення метрополій і колоній в 1965 році

Держави	Метрополії		Колонії		Відношення колоніальних володінь до метрополії	
	Площа, млн. кв. км	Населення млн. чол.	Площа, млн. кв. км.	Населення, млн. чол.	По площі	По населенню
Великобританія	0,2	54,2	2,2	16,3	в 11 разів	30 %
Іспанія	0,5	31,6	0,3	0,5	60 %	2 %
Нідерланди	0,03	12,3	0,1	0,5	в 3,3 рази	4 %
Португалія	0,1	9,2	2,1	13,5	в 21 разів	147 %
США	9,4	194,6	0,01	2,9	0,1 %	1,5 %
Франція	0,6	48,5	0,1	1,4	6,6 %	3,0 %

Список № 1

Колоніальні володіння й підопічні території в 1965 р. [5].

Австралії. Кокосові (Кілінг) острова, острів Науру (з 1888 р. – колонія Німеччини, потім підмандатна, з 1947 р. – підопічна територія Австралії, Нової Зеландії й Великобританії), Нова Гвінея (з 1885 р. – колонія Німеччини, з 1921 р. – підмандатна, з 1946 р. – підопічна територія Австралії), острів Норфолк, Папуа (в 1883 р. захоплена Англією, в 1906 р. передана Австралійському Союзу), острів Різдва.

Великобританії. У Європі: Гібралтар. В Азії: Аден (1839 р.), Бахрейнские острова (1861 р.), Борнео Британське Північне (Сабах, 1881 р.), Бруней (1888 р.), Договірний Оман (1842 р.), Катар (1916 р.), Оман (Маскат і Оман), Саравак (1842 – 88 р.), Сянган (Гонконг, складається з острова Сянган, ділянки на півострові Цзюлун, відірваних Великобританією в Китаю за нерівноправним договором в 1842 р., і так званої "Нової території" на півострові Цзюлун, "орендованою" Великобританією в 1898 р. на 99 років).

В Африці: Басутоленд (кінець 19 в.), Бечуаналенд (1885 р.), острів Маврикій (1810 р.), Родезія Південна (1889 р.), Свазіленд (19 в.), острів Святої Олени (17 в.), Сейшельські острови (1794 р.).

В Америці: Багамські острова (1629 р.), Барбадос, Бермудські острови (17 в.), Віргінські острова, Гавана Британська (1803 р.), Гондурас Британський, Навітряні й Підвітрені острова, Фолклендські острова (спірна територія Англії й Аргентини). В Океанії: Гілберта й Елліс острова (1892 р.), Кантон і Ендербери (англо-американський кондомініум з 1939 р.), острів Науру (з 1888 р. – колонія Німеччини, потім підмандатна, з 1947 р. – підопічна територія Австралії, Нової Зеландії й Великобританії), острова Нові Гебриди (англо-французький кондомініум з 1906 р.), острів Піткертн, Соломонові острова (1885 р.), острова Тонга (1900 р.), острова Фіджі (1874 р.).

Іспанії. В Африці: Гвінея Іспанська (Ріо-Муні, 1884 г.), Іспанська Сахара (кінець 19 в.), Іфні (1860 р.).

Нідерландів. В Америці: Вест-Індія Нідерландська (Кюрасао, 17-18 вв.), Суринам (Гвіана Нідерландська, 17 в.).

Нової Зеландії. Острова Кука, острів Науру (з 1888 р. – колонія Німеччини, потім підмандатна, з 1947 р. – підопічна територія Австралії, Англії й Нової Зеландії), острів Ніуе, острова Токелау.

Португалії. *В Азії:* Аоминь (Макао, територія Китаю, захоплена Португалією в 1557 р.), Тимор (16в.). *В Африці:* Ангола (1885 р.), Гвінея Португальська (1886 р.), острова Зеленого мису (15 в.), Мозамбік (захоплення завершене наприкінці 19 в.), Сан-Томе й Принсипе (15 в.).

США. *В Америці:* Віргінські острова (1916 р.), зона Панамського каналу (1903 р.), Пуерто-Рико (1898 р.). *В Океанії:* Гуам (1898 р.), Кантон і Ендербери (англо-американський кондомініум з 1939 р.), Каролінські, Маршаллові й Маріанські острова (у минулому – колонія Німеччини, потім підмандатна територія Японії, з 1947 р. – підопічна територія США), острова Мидуей, Самоа Східне (1899 р.), острів Уейк.

Франції. *В Африці:* Коморські острова (1886 р.), острів Реюньон (1843 р.), Сомалі Французьке (2-я половина 19 в.). *В Америці:* Гваделупа (17 в.), Гвіана Французька (17 в.), Мартиника (17в.), Сен-П'єр і Микелон (17в.). *В Океанії:* Нова Каледонія (1854 р.), Нові Гебриди (англо-французький кондомініум з 1906 р.), Французька Полінезія (колишня назва – Французькі володіння в Океанії, 2-я половина 19 в.). Кергелен архіпелаг (в Індійському океані).

Контрольні питання:

1. Які типи країн існують?
2. Що таке політико-адміністративний лад країни?
3. Яким чином диференціюються країни світу?
4. Які існують основні ознаки державності?
5. Які існують основні форми державного правління?

Література: [4, 6, 7, 10, 12]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №3

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗПОДІЛУ ЧИСЕЛЬНОСТІ Й СКЛАДУ НАСЕЛЕННЯ КРАЇН СВІТУ

Мета роботи: навчитися самостійно проводити порівняльний аналіз і робити із цього певні висновки. Опанувати методами картографічного відображення статистичних даних.

Завдання:

1. Нанесіть на контурну карту світу (додаток А) межі великих регіонів світу по варіанту табл. 3.1. Перелічте, які країни туди входять (додаток Б).

Таблиця 3.1 - Вихідні дані по регіонам світу

Номер варіанту	Назва регіону	Номер варіанту	Назва регіону
1	2	3	4
1	Західна Європа, Південна Азія	16	Південно-Східна Азія, Карибський басейн
2	Східна Європа, Східна Азія	17	Східна Азія, Центральна Америка
3	Північна Європа, Південно-Східна Азія	18	Австралія й Океанія, Північна Америка
4	Південна Європа, Австралія й Океанія	19	Східна Європа, Центральна Америка
5	Північна Америка, Південна Азія	20	Північна Європа, Західна Азія
6	Центральна Америка, Південна Європа	21	Південна Європа, Східна Африка
7	Південна Америка, Австралія й Океанія	22	Північна Америка, Північна Африка
8	Карибський басейн, Південна Азія	23	Центральна Америка, Південно-Східна Азія
9	Північна Африка, Південна Америка	24	Південна Америка, Західна Європа
10	Західна Африка, Східна Європа	25	Західна Африка, Південно-Східна Азія

Продовження таблиці 3.1

1	2	3	4
11	Східна Африка, Австралія й Океанія,	26	Східна Африка, Карибський басейн
12	Центральна Африка, Північна Америка	27	Центральна Африка, Західна Європа
13	Південна Африка, Карибський басейн	28	Південна Африка, Австралія й Океанія
14	Західна Азія, Центральна Америка	29	Західна Азія, Карибський басейн
15	Південна Азія, Австралія й Океанія	30	Південна Азія, Східна Європа

2. Провести порівняльний аналіз демографічних характеристик населення країн обраного регіону результати занести в таблицю 3.2. Виділити по кожному показнику п'ятірку лідерів.

Таблиця 3.2 - Демографічні показники країн Латинської Америки, 1992 р.

Країна	Народжуваність, %	Смертність, %	Темпи росту, %	Тривалість життя, років	Дитяча смертність, %	Частка міського населення, %

3. Порівняти соціально-економічні показники країн обраного регіону результати занести в таблицю 3.3. Виділити по кожному показнику п'ятірку країн-лідерів.

Таблиця 3.3 - Соціально-економічні показники країн Латинської Америки, 1992 р.

Країна	ВВП на 1 жителя, дол.	Частка ВВП, яка затрачується на охорону здоров'я, %	Частка ВВП, яка затрачується на утворення, %	Відсоток неписьменних від населення у віці старше 15 років	Число жителів на 1 лікаря

4. У висновках відобразити чи можна вивести певні закономірності в соціально-демографічному розвитку країн обраного регіону на основі порівняльного аналізу двох представлених таблиць.

Контрольні питання

1. Які особливості географічного розподілу населення?
  2. Які фактори розміщення людей?
  3. Які існують основні показники природного руху населення?
  4. Що таке міграція населення?
  5. Які фактори впливають на смертність населення?
- Література: [2, 3, 5, 9,15].

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗПОДІЛУ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ КРАЇН СВІТУ

Мета роботи: сформувати вміння оцінки ресурсозабезпеченості регіонів за допомогою карт і статистичних даних.

Завдання:

Варіант I.

1. Використовуючи карти атласу на контурну карту (додаток А) нанести основні райони розміщення найважливіших природних ресурсів по регіонам (вихідні дані практичного завдання №3, табл.3.1);

2. Провести аналіз статистичних даних про запаси й видобуток основних видів природних ресурсів, зрівняти забезпеченість мінеральними, земельними, водними й лісовими ресурсами регіонів світу й окремих країн і заповнити таблицю; використовувати графічні засоби аналізу;

3. Зробити висновки про закономірності розміщення основних видів ресурсів по регіонах світу, ресурсозабезпеченість окремих країн регіонів і причинах нерівномірного розміщення ресурсів по території; визначити причини раціонального й нераціонального природокористування.

Варіант II.

Завдання.

1. На основі аналізу наявних статистичних матеріалів виділити країни, найбільш забезпеченими природними ресурсами, дати оцінку їх ресурсозабезпеченість. Ресурсозабезпеченість визначають по формулі

$$P = \frac{З}{Д}, \quad (4.1)$$

де P – число років на яке вистачить даного ресурсу при нинішньому рівні використання (ресурсозабезпеченість), рік

$З$ – запаси, млрд.т. ;

$Д$ – видобуток, млн.т.

Ресурсозабезпеченість на душу населення визначають по формулі

$$P^ч = \frac{З}{H}, \quad (4.2)$$

де $P^ч$ – запас який доводиться з розрахунку на душу населення, т/чол;

H – чисельність населення, млн.чол.

2. Дати порівняльну оцінку ресурсозабезпеченість наступних країн по варіанту (остання цифра): 1 – Росія, США; 2 – Китай, Канада; 3 – США, Індія; 4 – Індія, Мексика; 5 – Канада, Німеччина; 6 – Бразилія, Італія; 7 – Австралія, ОАЕ; 8 – Україна, Польща; 9 – Нігерія, ЮАР; 0 – Франція, Іспанія. По результатам розрахунків заповнити таблицю 4.1.

Таблиця 3.3 - Соціально-економічні показники країн

Країни	Запаси			Видобуток			Ресурсозабезпеченість					
	нафта, млрд д.т.	газ трл н.м ³	вугілля млн.т.	нафта млн .т.	газ млрд. м ³	вугілля млн.т.	нафта		газ		вугілля	
							1*	2*	1	2	1	2

Примітка: 1* – ресурсозабезпеченість в роках, 2* – ресурсозабезпеченість в т/чол.

3. У висновках слід пояснити у чому плягає розходження показників ресурсозабезпеченості, отриманих по двох методах та які фактори можуть впливати на зміну ресурсозабезпеченості.

Контрольні питання:

1. Що таке паливно-енергетичні ресурси?
2. Що називається металургійними запасами?
3. Яка існує гірничо-хімічна сировина?
4. Що таке земельні ресурси?
5. Який вплив на розміщення суспільного виробництва мають водні ресурси?

Література: [1-3,6,8,10-11,15].

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №5

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗПОДІЛЕННЯ ПРОМИСЛОВОСТІ КРАЇН СВІТУ

Мета роботи: Навчитися виявляти зв'язки в розміщенні виробництва на основі картографічних джерел, визначати темпи розвитку виробництв і пояснювати причини нерівномірного їхнього розвитку, використовуючи літературні джерела.

Завдання:

1. На основі статистичних даних (Додаток В) [6-13] розрахуйте темпи зростання виробництва для різних промисловостей по варіанту (табл. 5.1), використовуючи формулу

$$T = \frac{Y_1}{Y_0} \cdot 100\%, \quad (5.1)$$

$$T = \frac{Y_2}{Y_1} \cdot 100\%. \quad (5.2)$$

де Y_0 – початковий рівень динамічного ряду;

$Y_{1,2,3...n}$ – наступний рівень динамічного ряду.

Таблиця 5.1 - Вихідні дані по видам промисловості світу (остання цифра варіанту)

Номер варіанту	Назва промисловості
1	Хімічна промисловість (мініральні добрива)
2	Металургійна промисловість (чорні метали)
3	Металургійна промисловість (кольорові метали)
4	Хімічна промисловість (пластмаси)
5	Хімічна промисловість (хімічні волокна)
6	Текстильна промисловість (бавовняна)
7	Текстильна промисловість (вовняна й шовкова)
8	Металообробна та машинобудівна промисловість
9	Текстильна промисловість (віскозна)
0	Текстильна промисловість (синтетична)

2. Виділіть п'ятірку країн-лідерів по обраній галузі промисловості.

3. На основі розрахункових даних, отриманих при виконанні скласти графіки, що відбивають динаміку промисловості.

4. Провести територіальний аналіз розвитку промисловості світу на контурній карті (додаток А) за наступними етапами:

а) умовними знаками різного розміру покажіть головні райони розміщення промисловості світу, перелічіть найбільші центри;

б) стрілками покажіть основні шляхи перевезення продукції (сировини) галузі промисловості;

в) заштрихуйте країни з високим розвитком обраної промисловості.

У висновках виділити, у яких регіонах світу розміщення галузі промисловості відбулося під впливом споживчого, сировинного, паливно-енергетичного й транспортно-географічного факторів або їхньої комбінації; Припустити зміни співвідношення виробництва розглянутих галузей промисловості на перспективу. Зв'язати свої прогнози з розширенням або звуженням областей їхнього застосування.

Контрольні питання

1. Які показники вартості валової й товарної продукції Ви знаєте?
  2. Які основні експортери товарів тваринництва?
  3. Які види землеробства Ви знаєте?
  4. Що таке паливно-енергетичний баланс?
  5. Які основні виробники електроенергії існують?
- Література: [1-3,6,9,11,13,21,23].

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №6

ХАРАКТЕРИСТИКА НАЯВНОСТІ ВИДІВ ТРАНСПОРТУ Й ПРОТЯЖНОСТІ ТРАНСПОРТНИХ МЕРЕЖ КРАЇН СВІТУ

Мета роботи: вивчення розвитку транспортної мережі світу, структури перевезень, питомої ваги окремих видів транспорту в загальному вантажообігу в різних країнах, формування вмінь зіставляти різні статистичні дані й робити певні висновки.

Завдання:

1. Розрахувати збільшення або зменшення в довжині шляхів окремих видів транспорту за 1950-1990 р.(табл. 6.1). Проаналізувати й записати висновки по кожному виду.

2. Проаналізувати зміна в грузо- і пасажирообороті по окремих видах транспорту за 1980-2010 р. Пояснити, із чим пов'язане зменшення або збільшення частки окремих видів транспорту на сучасному етапі. Накреслити кругові структурні діаграми, що відображають дані (табл. 6. 2).

3. Проаналізувати структуру окремих видів транспорту в загальному вантажообігу в деяких країнах миру (табл. 6.3). Описати особливості структури по окремих країнах і пояснити із чим це зв'язано, опираючись на карту "Транспорт".

Таблиця 6.1 - Світова транспортна мережа

Види шляхів сполучення	Довжина, тис. км.			
	1980 р.	1990 р.	2000р.	2010 р.
Залізниця	1320	1340	1248	1210
у т.ч. електрифіковані	60	125	164	193
Автодороги	15540	19700	22300	23600
у т.ч. із тверд. покриттям	7645	12150	16000	20000
Судноплавні ріки й канали	560	525	540	544
Нафтопроводи	175	395	520	600
Газопроводи	186	545	760	900
Повітряні шляхи	3300	5510	6900	7900

Таблиця 6.2 - Структура перевезень світової транспортної системи

Вид транспорту	Вантажообіг, %		Пасажирооборот, %	
	1970 р.	2010 р.	1970 р.	2010 р.
Залізничний	30,8	16,0	25,6	11,2
Автомобільний	7,5	8,3	74,1	79,9
у т.ч. легковий	-	-	56,8	60,1
Внутрішній водний	5,6	2,7	0,6	0,4
Морський	51,9	62,1	0,8	0,3
Нафтовий трубопровідний	3,1	7,2	-	-
Газопровідний	1,1	3,6	-	-
Повітряний	0,1	0,1	1,2	8,2
Усього	6,88 трлн. куб. т. км.	45,7 трлн. куб. т. км.	2,5 трлн. пас.-км.	16,1 трлн. пас.-км.

Таблиця 6.3 - **Питома вага окремих видів транспорту в загальному вантажообігу, %**

Країна	Залізничний	Автомобільний	Внутрішній водний	Морський	Повітряний	Трубопровідний
Росія	32,4	4,2	2,5	8,4	0,04	52,5
Болгарія	10,0	7,0	1,1	81,5	0,1	0,3
Великобританія	1,7	16,1	0,0	80,5	0,4	1,3
Угорщина	46,5	18,4	2,6	7,3	0,1	25,1
Германія	16,4	51,3	14,1	13,9	1,0	25,1
Італія	3,7	23,5	0,0	70,7	0,2	1,9
Китай	39,2	13,3	15,5	29,9	0,1	2,0
Польща	23,6	14,9	0,2	56,8	0,0	4,5
Румунія	35,8	3,9	2,3	54,3	0,2	3,5
США	31,2	23,0	10,5	18,8	0,4	16,1
Франція	9,2	23,0	1,7	60,9	0,8	4,4
Японія	1,0	10,5	-	88,3	0,2	-

Контрольні питання:

1. Що є сферою матеріального виробництва?
2. Які показники роботи транспорту існують?
3. Які основні види сучасного транспорту існують?
4. Яка існує оцінка рівня розвитку транспортної системи?
5. Як визначається щільність транспортної системи?

Література: [1-3,6,10-11,13,22-23,25].

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №7

РОЗМІЩЕННЯ Й ВИДИ ТНК

Мета роботи: дати порівняльну характеристику міжнародної торгівлі на основі аналізу питомої ваги країн і регіонів у світовому виробництві й долі країн і регіонів у світовому експорті.

Завдання:

1. Проаналізувати динаміку питомої ваги країн, які входять до регіонів (вихідні дані табл. 3.1) у світовому виробництві по паритетах купівельної спроможності валют у відсотках. Виділити особливості в географічному розподілі частки країн і регіонів у світовому ВВП за запропонований відрізок часу (три роки).

2. Проаналізувати частку країн світу й регіонів у світовому експорті у відсотках за запропонований відрізок часу (три роки) й виділити особливості динаміки по регіонах і країнам. Познайомитися з картою «Міжнародні торгово-фінансові зв'язки»

3. Зробити висновки по роботі

Контрольні питання:

1. Які основні ознаки ТНК?
2. Які причини виникнення ТНК?
3. Як визначити ефективність ТНК?
4. Як визначається механізм впливу ТНК на економічні процеси?
5. Яку роль виконують ТНК?

Література: [1-2,4-6,8-10,12,14-17,19-22,27].

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8

РОЗМІЩЕННЯ ПРИРОДНИХ І ВИРОБНИЧИХ СИЛ УКРАЇНИ

Мета роботи: Навчитися самостійно проводити оцінку природно-сировинної бази, використовуючи різні географічні джерела.

Завдання:

1. Користуючись навчальною літературою, картами України, Росії підібрати необхідний для виконання роботи матеріал і представити його у вигляді таблиці. Матриця таблиці приводиться нижче.

2. При аналізі й оцінці природно-сировинної бази з'ясувати наступні питання:

1) Які природні ресурси (мінерально-сировинні, агрокліматичні, біологічні й т.д.) для розвитку промисловості володіють Україна й Росія?

2) Чи мають країни які-небудь мінеральні й паливні ресурси, що мають міждержавне значення?

3) Яка із країн відрізняється розмаїтістю мінеральних і паливних ресурсів? Обґрунтуйте свій висновок.

4) Чи відповідають наявні в країнах мінеральні й паливні ресурси сучасним потребам промисловості? Висновок обґрунтуйте.

5) Яка ступінь забезпеченості країн власними ресурсами? Виділити галузі для розвитку яких є особливо сприятливі передумови.

6) На розміщення яких галузей промисловості в Україні й Росії впливає географія власної сировинної бази цих країн?

7) На розміщення яких галузей промисловості впливає географія імпортової сировини? Підкріпити конкретними прикладами, відобразити графічно зв'язок по одержанню сировини з інших країн.

Основні висновки порівняльної характеристики природно-сировинної бази обох країн записати у звіті.

3. Скласти картосхеми «Електроенергетика України» і «Електроенергетика Росії», на які відобразити територіальний

розподіл основних типів електростанцій, родовища паливних копалин. Стрілками вказати ввіз палива з інших країн і регіонів.

Таблиця 8.1 – Природно-сировинна база промисловості України й Росії

Галузі промисловості	Україна			Росія		
	перелік необхідної сировини					
	Вітчизняна		Імпортна	Вітчизняна		Імпортна
	нйме- нування	супінь забезпе- ченності		нйме- нування	супінь забезпе- ченності	
1) паливно-енергетична						
2) чорна металургія						
3) кольорова металургія						
4) нафтопереробка й нафтохімія						

Контрольні питання:

1. Яке фізико-географічне розташування країни?
  2. Який територіальний склад України?
  3. Який національний склад України?
  4. Які основні природні ресурси України?
  5. Яке економічне районування України?
- Література: [1,2,4-7,9-10,12,14-17,21-22,25].

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №9

ЕКОНОМІЧНА ГЕОГРАФІЯ ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ

Мета роботи: навчитися аналізувати й виявляти розходження в галузевій структурі господарства різних держав по частці зайнятих в окремих галузях економіки.

Завдання:

1. Проаналізувати співвідношення зайнятих (у %) в окремих галузях економіки й визначити провідні галузі господарства в кожній країні. Виявити розходження й подібність у галузевій структурі в країнах з різним рівнем соціально-економічного розвитку.

2. На контурній карті (Додаток А) показати картодіаграми структуру зайнятих по галузях економіки.

3. Дати письмову характеристику особливостей розподілу чисельності зайнятого населення по галузях економіки в країнах Європи.

Таблиця 9.1 – Розподіл чисельності зайнятого населення по галузях економіки в країнах Європи, %.

Країна	Галузі господарства				
	промисловість	сільське й лісове господарстві	будівництві	транспорт й зв'язок	торгівля, мат.-техн. постачання збут й заготівля
1	2	3	4	5	6
Австрія	26,6	6,9	8,4	6,4	19,1
Бельгія	24,2	2,7	6,5	7,1	17,4
Болгарія	30,0	22,0	7,0	7,0	10,0
Великобританія	20,2	2,2	6,0	5,7	19,8
Угорщина	29,1	13,2	6,3	8,7	14,3

Продовження таблиці 9.1

1	2	3	4	5	6
Німеччина	29,6	2,9	6,4	5,8	17,1
Данія	21,0	5,6	6,3	6,9	14,4
Італія	23,8	7,0	9,3	5,4	21,7
Нідерланди	18,9	3,9	6,6	6,4	16,2
Норвегія	17,1	5,3	5,9	8,1	17,1
Польща	28,1	26,7	7,3	6,0	10,6
Румунія	28,8	37,2	5,7	4,6	7,0
Фінляндія	21,1	8,3	5,6	8,0	14,7
Франція	20,3	4,8	6,6	6,4	16,9
Швейцарія	24,2	5,6	8,8	6,3	20,3
Швеція	23,9	5,8	10,1	6,1	22,4

Контрольні питання:

1. Які природно-кліматичні умови в Північній Європі?
2. Основні корисні копалини Китаю?
3. Якими природними ресурсами багата Росія?
4. Якими водними ресурсами володіє Канада?
5. Які основні корисні копалини США?

Література: [1,4,5-6,12,15,21].

ПИТАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

1. Дайте поняття економіко-географічного положення (ЕГП) (по Н.Н.Баранському).
2. Назвіть форми державного устрою.
3. Що таке «монархія»?
4. Що таке «унітарна держава»?
5. Що таке «конфедерація»?
6. Що таке «географічне середовище»?
7. Приведіть характеристику лісових ресурсів.
8. Назвіть види мінеральних корисних копалин.
9. Назвіть складові водних ресурсів?
10. Назвіть групи рекреаційних ресурсів.
11. Що таке водний пайок?
12. Як промисловість діє на навколишнє середовище?
13. Дайте визначення поняття «географічного поділу праці».
14. Назвіть причини соціально-економічної відсталості країн, що розвиваються.
15. Назвіть галузі світового господарства.
16. Відтворення населення: сутність і типи.
17. Які держави є однонаціональними, а які – багатонаціональними?
18. Назвіть види міграції населення.
19. Як відбувається розподіл країн за рівнем урбанізації?
20. Що собою представляє НТР?
21. Назвіть складові частини НТР.
22. Чим вимірюється наукоємність?
23. Як впливає НТР на забруднення навколишнього середовища?
24. Яка екологічна політика держав світу?
25. Розкрийте поняття економіко-географічного положення України на мікрорівні.
26. Які екологічні проблеми світу?
27. У чому полягає революційний шлях розвитку науки й техніки?
28. Які проблеми міграції населення України?
29. Приведіть схему функціональної структури економіки України

30. Назвіть непромислові комплекси України
31. Спеціалізація території АР Крим.
32. Приведіть економіко-географічні характеристики регіону: Балтія.
33. Приведіть економіко-географічні характеристики регіону: Білорусь.
34. Приведіть економіко-географічні характеристики регіону: держави Закавказзя.
35. Приведіть економіко-географічні характеристики регіону: Туркменістан.
36. Приведіть економіко-географічні характеристики регіону: Таджикистан.
37. Приведіть економіко-географічне положення Західної Європи.
38. Політична карта Європи (провідні й малі країни).
39. Яке населення Східної й Західної Європи?
40. Яке географічне положення США?
41. Який паливно-енергетичний баланс США?
42. Які відмінні риси сільського господарства США?
43. Який склад населення Канади?
44. Назвіть макрорегіони Канади.
45. У чому своєрідність сільського господарства Азії?
46. Перелічіть корисні копалини й особливості економіки країн Африки.
47. Яке географічне положення країн Латинської Америки?
48. Що є відмінною рисою розвитку латиноамериканських країн за останні десятиліття.
49. Охарактеризуйте національний склад України.
50. Охарактеризуйте важку промисловість України.
51. Охарактеризуйте вугільну промисловість України.
52. Як розвиваються комплекси по виробництву конструкційних матеріалів і хімічних речовин в Україні Які матеріали називаються конструкційними?
53. Дайте характеристику хімічної промисловості України. Що таке хімізація?
54. Як розвивається сільське господарство в Україні?
55. Що таке інфраструктурний комплекс? Що таке транспортна система?
56. Охарактеризуйте стан і розвиток залізничного транспорту в

Україні.

57. Дайте характеристику морського транспорту в Україні.

58. Дайте характеристику авіаційного транспорту в Україні.

59. Який стан сфери обслуговування в Україні? Кому в ній належить головна роль?

60. Що таке економічні райони?

61. Охарактеризуйте географічне положення й природні ресурси Японії.

62. Дайте характеристику географічного положення й природних ресурсів Індії.

63. Назвіть глобальні проблеми людства.

64. Аналіз основних категорії економічної географії..

65. Аналіз законів територіальної організації загального виробництва.

66. Характеристика адміністративного устрою країн Африки.

67. Характеристика адміністративного устрою країн Європи

68. Характеристика адміністративного устрою країн Азії

69. Характеристика адміністративного устрою країн Австралії.

70. Характеристика адміністративного устрою країн Південної Америки.

71. Характеристика адміністративного устрою країн Північної Америки

72. Характеристика адміністративного устрою країн Дальнього Сходу..

73. Природній рух (відтворення) та міграція населення Європи та Азії.

74. Расовий та етнічний (національний) склад населення Африки

75. Расовий та етнічний (національний) склад населення Європи

76. Расовий та етнічний (національний) склад населення Азії

77. Расовий та етнічний (національний) склад населення Австралії

78. Расовий та етнічний (національний) склад населення Південної Америки

79. Расовий та етнічний (національний) склад населення Північної Америки.

80. Расовий та етнічний (національний) склад населення Дальнього Сходу

81. Демографічна структура населення, трудові ресурси, форми розселення людей Європи

82. Демографічна структура населення, трудові ресурси, форми

розселення людей Азії

83. Демографічна структура населення, трудові ресурси, форми розселення людей Америки.

84. Чисельність населення та особливості його географічного розподілення у Європі

85. Чисельність населення та особливості його географічного розподілення у Азії

86. Чисельність населення та особливості його географічного розподілення на Дальньому Сході

87. Чисельність населення та особливості його географічного розподілення у Америці

88. Характеристика природних ресурсів Європи

89. Характеристика природних ресурсів Азії

90. Характеристика природних ресурсів Австралії

91. Характеристика природних ресурсів Південної Америки

92. Характеристика природних ресурсів Північної Америки

93. Характеристика природних ресурсів Африки

94. Характеристика природних ресурсів Дальнього Сходу

95. Характеристика природних ресурсів Арктики та Антарктиди.

96. Характеристика сільського господарства та промисловості Європи

97. Характеристика сільського господарства та промисловості Азії

98. Характеристика сільського господарства та промисловості Австралії

99. Характеристика сільського господарства та промисловості Південної Америки

100. Характеристика сільського господарства та промисловості Північної Америки

101. Характеристика сільського господарства та промисловості Дальнього Сходу

102. Аналіз видів транспорту та щільність мереж Азії

103. Аналіз видів транспорту та щільність мереж Європи

104. Розташування та види ТНК

105. Аналіз механізму впливу ТНК на економічні процеси в країнах, що розвиваються

106. Аналіз механізму впливу ТНК на економічні процеси в промислово-розвинених країнах

107. Розміщення природних та виробничих сил України.

108. Розміщення природних та виробничих сил Білорусії.
109. Економічна географія країн СНД.
110. Економічна географія Індостану
111. Економічна географія Центральної Європи
112. Економічна географія Західної Європи
113. Економічна географія Східної Європи
114. Економічна географія Південної Європи
115. Економічна географія Близького Сходу
116. Економічна географія Центральної Азії
117. Економічна географія Середньої Азії
118. Економічна географія Далекого Сходу
119. Економічна географія Південної Африки
120. Економічна географія Центральної Африки
121. Економічна географія Південної Америки
122. Економічна географія Північної Америки
123. Природні ресурси Арктики та Антарктиди
124. Економічна географія Індонезії
125. Характеристика основних туристичних країн світу.
126. Конфліктологія держав у боротьбі за водні ресурси
127. Проблеми шельфових відносин між державами.
128. Розподілення морських меж між державами.
129. Проблеми риболовецького промислу між державами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Шигер А.Г. Політична карта миру. – М.: Политиздат, 1966. – С. 15-16.
2. Шигер А.Г. Політична карта миру. – М.: Политиздат, 1966. – С. 18
3. Шигер А.Г. Політична карта миру. – М.: Политиздат, 1966. – С. 112 - 113.
4. Шигер А.Г. Політична карта миру. – М.: Политиздат, 1966. – С. 115- 116.
5. Шигер А.Г. Політична карта миру. – М.: Политиздат, 1966. – С. 116 - 117.
6. Сухарев И. Р. Міжнародний поділ праці в алюмінієвій промисловості // Географія, 1998, № 17. – С. 1.
7. Народне господарство СРСР за 70 років. Ювілейний статистичний щорічник. – М.: Фінанси й статистика, 1987. – С. 662, 670-671.
8. Народне господарство СРСР в 1990 р. Статистичний щорічник. – М.: Фінанси й статистика, 1991. – С. 398, 676-677.
9. Російський статистичний щорічник М.: Держкомстат, 1996. – С.488.
10. Сухарев И. Р. Міжнародний поділ праці в алюмінієвій промисловості. // Географія, 1998. № 17. – С. 5.
11. Сухарев И.Р. Алюмінієва промисловість миру. // Географія, 1998. № 17. – С. 15.
12. Географічна картина миру. Ч. 1. – М.: 1993. – С. 189 - 190.
13. Географічний довідник. – М.: Школа-Пресс, 1993. – С. 53.
14. Географія в школі, 1995, № 4. – С. 58.
15. Географія в таблицях. 6-10 кл.: Довідковий посібник. – М.: Дрохва, 1997. - С. 130.
16. Російський статистичний щорічник.- М.: Держкомстат, 1996. – С. 511
17. Алексеев А.И., Бабурин В.Л., Гладкевич Г.И., Горлов В.Н., С.А.Ковалёв, Хрущев А.Т. и др. Экономическая и социальная география России. – М.: Дрофа. 2004. – 672с.

18. Морозова Т.Г., Победина М.П., Шишов С.С. Экономическая география России. – М.ИНФРА-ДАНА, 2002. – 421 с.
19. Озорнова Л.М., Катункина Е.В. Региональная экономика: Учебно-методический комплекс. – Новосибирск.: НГУЭУ, 2006. – 156 с.
20. Региональная экономика. Пыльнева Т. Г. – М.: Логос, 2002. – 382 с.
21. Экономическая и социальная география. Дронов В. П., Ром В. Я. – М.: Просвещение, 2003. – 274 с.
22. Родионова И.А. Экономическая география отдельных зарубежных стран. – М.: Московский Лицей, 1997. – 112 с.
23. Родионова И.А. Политическая карта мира. География мирового хозяйства. – М.: Московский Лицей, 1997. – 158 с.
24. Ломакин В.К. Мировая экономика: Учебник для вузов. - М.: Финансы,ЮНИТИ, 1998. – 727 с.
25. Цыганов Ю. КНР: Борьба с перегревом экономики // Мировая экономика и международные отношения. – 1998. – №8. – С. 127.
26. Гельбрас В., Кузнецова В. КНР: Противоречивые итоги // Мировая экономика и международные отношения. – 1999. – №8. – с. 103.

Додаток А

Рисунок А.1 - **Контурна карта світу**

Великі регіони й вхідні в них країни

Західна Європа: Австрія, Бельгія, ФРН, Франція, Ліхтенштейн, Монако, Нідерланди, Швейцарія, Люксембург.

Східна Європа: Болгарія, Чехія, Словаччина, Угорщина, Польща, Румунія, Естонія, Литва, Латвія.

Північна Європа: Данія, Фінляндія, Ісландія, Ірландія, Норвегія, Швеція, Великобританія.

Південна Європа: Албанія, Андорра, Ватикан, Гибралтар (Великобританія), Греція, Італія, Сан-Марино, Мальта, Монако, Португалія, Іспанія, Словенія, Хорватія, Македонія, Югославія, Боснія й Герцеговина.

Північна Америка: Бермудські острови (Великобританія), Канада, Гренландія (Данія), Сен-П'єр і Микелон (Франція), США.

Центральна Америка: Беліз, Гватемала, Гондурас, Коста-Рика, Мексика, Нікарагуа, Панама, Сальвадор.

Південна Америка: Аргентина, Болівія, Бразилія, Венесуела, Гайана, Гвіана (Франція), Колумбія, Парагвай, Перу, Суринам, Уругвай, Чилі, Еквадор.

Карибський басейн: Антильські острова (Нідерланди), Багамські острова, Барбадос, Гаїті, Гваделупа, Гренада, Домініка, Домініканська Республіка, Куба, Мартиніка, Пуерто-Рико, Сент-Люсія, Тринідад і Тобаго, Ямайка.

Північна Африка: Алжир, Єгипет, Західна Сахара, Лівія, Марокко, Судан, Туніс.

Західна Африка: Бенін, Буркіна-Фасо, Гамбія, Гана, Гвінея, Гвінея-Бісау, Кабо-Верде, Кіт-Д*Ивуар, Ліберія, Мавританія, Малі, Нігер, Нігерія, Сенегал, Сьєрра-Леоне, Того.

Східна Африка: Бурунді, Джибуті, Замбія, Зімбабве, Кенія, Коморські острова, Маврикій, Мадагаскар, Малаві, Мозамбік, Реюньон (Франція), Руанда, Сейшельські острови, Сомалі, Танзанія, Уганда, Еритрея, Ефіопія.

Центральна Африка: Ангола, Габон, Заїр, Камерун, Конго, Центрально-Африканська Республіка, Чад, Екваторіальна Гвінея.

Південна Африка: Ботсвана, Лесото, Намібія, Свазіленд, ПАР.

Західна Азія: Бахрейн, Ізраїль, Йорданія, Ірак, Ємен, Катар, Кіпр,

Кувейт, Ліван, ОАЕ, Оман, Саудівська Аравія, Сирія, Туреччина.
Південна Азія: Афганістан, Бангладеш, Бутан, Індія, Іран,
Мальдіви, Непал, Пакистан, Шрі-Ланка.
Південно-Східна Азія: Бруней, В'єтнам, Індонезія, Камбоджа,
Лаос, Малайзія, М'янма, Сінгапур, Таїланд, Філіппіни.
Східна Азія: Китай, Аоминь-Макао (Португалія), Монголія,
Північна Корея, Тайвань, Південна Корея, Японія.
Австралія й Океанія: Австралія, Вануату, Гуам, Західне Самоа,
Нова Зеландія, Нова Каледонія (Франція), Папуа-Нова Гвінея,
Полінезія (Франція), Соломонові острова, Фіджі.

Додаток В

Таблиця В.1 – Світове виробництво чорних і кольорових металів, млн. т.

Роки	Чавун	Сталь	Алюміній	Мідь	Цинк	Свинець	Нікель	Олово
1900	82	78	0,008	0,61	0,51	0,89	0,01	0,10
1930	39	51	0,3	1,64	1,43	1,68	0,07	0,18
1970	250	350	5,7	4,3	2,7	2,6	0,3	0,15
2004	522	725	27,3	11,4	6,3	5,4	0,8	0,2

Таблиця В.2 – Світове виробництво алюмінія в країнах світу, млн. т.

Країна	1960	1986	1990	2004
США	92	75	89	89
СРСР	65	161	155	-
у т.ч. Росія	37	86	90	49
ФРН	34	38	38	41
Великобританія	25	15	18	17
Японія	22	98	110	98
Китай	19	52	66	93
Франція	17	18	19	18
Польща	7	17	14	11

Таблиця В.3 – Світове виробництво основної хімічної продукції в країнах світу, млн. т.

Продукція	1970	1980	1990	2000	2010
Пластмаси	1,6	6,9	30,0	61,0	91,0
Хімічні волокна	1,7	3,3	8,6	15,0	19,0
Мінеральні добрива*	15	30	71	123	155

Таблиця В.4 – Структура світового виробництва текстильних волокон, %

Вид волокна	Частка від світового виробництва текстильних волокон				
	1970	1980	1990	2000	2010
Бавовняне	70,2	67,3	54,7	48,0	48,7
Вовняне й шовкове	11,8	10,0	7,5	5,8	5,0
Віскозне	17,2	18,0	15,9	10,9	7,4
Синтетичне	0,8	4,7	21,8	35,3	39,0